

Beszélgetés Babucs Zoltán hadtörténésszel a honvédség 1940-es bevonulásáról

A „kicsi magyar világ” adott lelki erőt

Csíkszereda és Kézdivásárhely 1940-es hazatéréséről szóló kötetét mutatják be júniusban Székelyföld több településén. Babucs Zoltán Budapesten élő hadtörténésszel a „kicsi magyar világról”, illetve annak megítéléséről beszélgettünk.

– Legújabb kötete két székelyföldi város, Csíkszereda és Kézdivásárhely 1940-es hazatéréséről szól. Hadtörténeti szempontból a magyar hadsereg számára mennyire volt nehéz feladat a második bécsi döntés alapján visszacsatolták számára megítélt erdélyi területeket?

– Az észak-erdélyi területek birtokbavételére mindössze tíz-négy nap állt rendelkezésre. A keleti határra felzárkózott mintegy félmillió honvéd a románok ellen 1940. augusztus 28-ra tervezett és aztán lefújt támadó hadművelet szerinti hadrendi csoportosításban, alárendeltségi viszonyaiban és meghatározott menetvonalait használva, teljes fegyverrel és felszereléssel vett részt a megszálló műveletben. Ekkora hadsereg számára a virágos, „csókos háború” korántsem volt egyszerű feladat, mint gondolnánk, ugyanis a románok lepusztult infrastruktúrát hagytak maguk után, így a honvédek meghatározott menetvonalakon haladhattak. Előfordult, hogy egyes útszakaszokon a csapatok feltorlódtak, s akkor még nem szóltunk a domborzati és időjárási viszonyokról, amelyek próbára tették embert, lovat, gépjárművet egyaránt.

– Milyen hadiutakon történt Észak-Erdély visszafoglalása?

– Az 1. hadsereg Nyíracsd–Kisvárdá között felzárkózott részei a Nagyvárad–Szatmárnémeti vonal átlépése után Dés–Marosvásárhely irányába meneteltek. A 2. hadsereg seregtestei – az V. hadtest kivételével, amely a Szeged és a Fekete-Körös közötti magyar–román határ biztosítására maradt vissza – Nagyvárad elhagyását követően Kolozsvár–Érmihályfalva–Szilágysomlyó–Dés menetvonalon haladtak Szamosújvár felé. A 3. hadsereg Técsónél lépte át a határt, s Besztercén és Szászrégenen át vonult a Székelyföldre. A Nagyváradon több ízben is tanácskozó magyar–román vegyes katonai bizottság megszabta a terület átadását és átvételét, illetve a bevonulás menetrendjét, és arról is határozott, hogy Kolozsvárt csak szeptember 11-én délben érhetik el a honvédek, azonban a második bécsi döntés által a Magyar Királyságnak visszaadott területeket szeptember 13-án 18 óráig kellett birtokba venni. Mivel erre az erőltetett menetekben kimerült gyalogos seregtesteket nem lehetett igénybe venni, a Kolozsvár–Dés–Naszód vonal elérését követően a Székelyföld birtokbavételére a gyorshadtest részeit küldték előre.

Szeptember 12-én a gyorshadtest csapatai elérték a Barót–Nagybacon–Csíkszentgyörgy–Torja vonalat, szeptember 13-án Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy és Zágón elérésével vették birtokba a Székelyföldet, míg a gyalogsági menetlépcsők beérkezése egészen szeptember 21-ig tartott.

– Milyen területeken dokumentálódik a hadtörténelem egy ilyen szakmunka elkészítésekor? Mennyire hozzáférhetőek a magyarországi és a romániai levéltári adatok?

– Elsődleges forrásbázisaként a budapesti Hadtörténelmi Levéltár iratai szolgálnak, emellett érdemes kutatásokat végezni a Magyar Honvédség Központi Irattárában, ahol az 1900 után született tisztok és honvédek személyi anyagait, ill. a második világháborús magyar veszteségi dokumentumokat őrzik. Nem elhanyagolandó terület a szakirodalom alapos ismerete, ráadásul a könyvtárat a korabeli sajtóanyag tanulmányozása végett is érdemes keresni. A bukaresti katonai levéltárban nem végeztem kutatásokat, de székelyföldi kollégáktól tudom, hogy ott igen körülményesen lehet kutatómunkát folytatni.

– Az észak-erdélyi és a székelyföldi települések visszacsatolása másként él az erdélyi magyar és román emberek emlékezetében. Mennyire igazak azok a román vádak, hogy a magyar hadsereg súlyos visszaéléseket követett el a helyi románokkal szemben?

– Az erdélyi bevonulás során a honvédek a Meszes-hegységben fekvő Ördögkúton és több szilágysági faluban használták fegyvereiket karhatalmi célból. Ezen esetek – amelyek jogos fegyverhasználatnak minősültek – a mai napig foglalkoztatják a román közvéleményt. Nálunk pedig akadnak olyan történetek, akik ebből igyekeznek azt a következtetést levonni, miszerint a bevonuló honvédek atrocitások sorozatát követték el a békés román lakossággal szemben. A visszakapott területek katonai megszállásának előkészületei során a Nagyváradon összeült román–magyar katonai vegyes bizottság a honvédek békés bevonulása érdekében több kérdésben is megállapodott. Rögzítették, hogy a bevonuló honvéd alakulatoknak fegyveresen ellenálló polgári személyek a nemzetközi megegyezések szerinti elbánásban részesülnek, akiket a magyar katonai hatóságok partizánoknak tekintenek. A román tárgyaló fél vállalta, hogy a kiürítést végző hatóságok mindent elkövetnek a polgá-

Babucs Zoltán (jobbról) Csíkszeredában is tartott előadást két évvel ezelőtt

ri lakosságnál kint lévő fegyverek begyűjtése érdekében, s a helyi lakosságot fenyegető magatartás, továbbá merényletek személyek és anyagi javak ellen, valamint a gyűjtogatások és rombolások is megakadályozandók. Ennek szellemében adta ki a budapesti 2. gyalogdandár vezetője karhatalmi parancsát, amely szerint „román részről a csapatok és egyes katonai egységek ellen intézett mindennemű fegyveres vagy egyébként veszélyes támadás és ezek kísérletei esetén elrettentő példamutatás céljából azonnali, erőletes és kíméletlen megtorlásokat alkalmazzanak.”

– Hogyan élte meg a visszacsatolt területek magyarsága az anyaországgal történő újraegyesítést?

– Az észak-erdélyi városok és falvak magyar ajkú lakossága, különösen a Székelyföld színmagyar tömbje könnyekig megható fogadtatással, diadalkapuvál és virágosóval, nemzetiszínű zászlókkal és feldíszített épületekkel, szívüket-lelküket magyar ünnepelőbe öltöztetve várták a bevonuló honvédek, akik úgy érezhették magukat, mint egykoron Csaba királyfi hazatérő, győzedelmes katonái. Ezen fogadtatást a rendszerváltoztatás előtti kommunista kánon giccsesnek és a „Horthy-rezsim” szemfényvesztésének tüntette fel, ám mindazok, akik részesei voltak – így a román impérium alól felszabadult magyar lakosság és a bevonuló honvédek –, katartikus örömménekként élték meg.

– Honnan érkeztek az új magyar adminisztráció tagjai, illetve ezeket az intézményeket mennyire sikerült az erdélyi közhivatalnokok előtt is megnyitni?

– A visszatért erdélyi ország-részben 1940 késő őszeig katonai közigazgatás működött, amelyet aztán a polgári váltott fel. A román uralom korábban igyekezett kizárni a közigaz-

gatásból az erdélyi magyarságot, így értelemszerű, hogy az anyaországból kellett érkezniük a közigazgatási szakembereknek, akiket igyekeztek olyan módon összeválogatni, hogy származásuk okán erdélyi kötődésűek legyenek. Ez nem volt nehéz, hiszen 1918 és 1920 között számos erdélyi magyar tisztviselő menekült el szülőföldjéről. Időnek kellett eltelnie, amíg megismerkedtek a megváltozott otthoni viszonyokkal, miközben a helybeliek bizalmát is el kellett nyerniük, akik kezdetben érthető módon a közéjük pottyant hivatalnokokat az anyaországból érkezett „ejtőernyősöknek” vélték. A „kicsi magyar világ” idejében mindvégig meghatározó maradt az anyaországi közigazgatási tisztségviselői réteg vezető szerepe, amely törekedett az erdélyi magyar közigazgatási utánpótlás kinevelésére és valamelyest a román értelmiség beemelésére.

– Hadtörténészként hogyan látja a mai magyar történelemírás nyitottságát? Mennyire kezeli helyén hadtörténeti múltunkat? Vannak-e olyan tabutémák, amelyekkel ma sem illik foglalkozni?

– Létezik a hivatalos akadémiai történetírás, amely sok tekintetben megosztja a közvéleményt. Elegendő, ha például az őstörténet-kutatásra utalok. Közeleg a trianoni békediktátum századik évfordulója, ami újabb számvetésre készíttet bennünket. Ám féltő, hogy az azzal foglalkozó történész-munkacsoport inkább az utódállamok öntömizetését fogja szolgálni, semmint a mi igazságérzetünket és hitünket erősíteni. Megemlíthetjük az országgyarapítások időszakát is, hiszen az anyaországi hivatalos történetírás egyes képviselői inkább a „kicsi magyar világ” negatívumait igyekeznek hangsúlyozni, bizonyítandó, hogy nem sok értelme volt az

akkori magyar uralomnak. Pedig biztosan állítható, hogy az a négy esztendő olyan lelki és szellemi erőt adott az erdélyi székelyeknek és magyaroknak, amelyek az elmúlt évtizedek megpróbáltatásain átsegítették őket, s jelenünkben is erőt és hitet adnak számukra. A második világháborús magyar történetírásban egyre inkább két új kutatási irány dominál a leginkább: méghozzá a holokauszt és a magyar háborús bűntettek kidomborítása, amelyek veszélyes tendenciákat hordoznak magukban, hiszen azt a látszatot igyekeznek kelteni, miszerint az akkori magyar társadalom minden egyes tagja – köztük apáink, anyáink, nagypapáink, nagyanyáink – kollektív háborús bűnösséggel vagy hallgatóságos cinkossággal vádolható.

– Van-e valamilyen intézményes kapcsolattartás az utódállamokban élő és a magyar hadtörténelemszerek között? Mennyire különböznek az álláspontok, illetve kialakulnak-e ezekről érdemi szakmai viták?

– A Hadtörténeti Intézet és Múzeum törekszik a szomszédos államok hasonló intézményeivel jó szakmai kapcsolatot ápolni. Be kell azonban látnunk: vannak olyan kérdések, amelyekben a román, szerb és szlovák hadtörténészek homlokegyenest más álláspontot képviselnek. Legkiválóbb példa a szlovák és román történetírás mai napig zajló azon tudatos tevékenysége, amellyel a magyarság történeti múltjának meghamisításával akarják írni a saját történelmüket – természetesen a mi rovásunkra. Más lapra tartoznak az elszakított nemzetrészek hadtörténeiszéi, akikkel az anyaországi kollégák többsége igyekszik jó szakmai kapcsolatot ápolni és segíteni őket kutatási munkáikban.